

Ana Geršak

Peter Rezman: *Zahod jame.*

Novo mesto: Založba Goga, 2013.

Če bi morala *Zahod jame* Petra Rezmána opisati z nekaj besedami, bi rekla, da je to roman varljivih prvih vtisov. Marsikateri element se zdi na prvi pogled bolj odbojne sorte, na primer močno zaznamovana narečna govorica, opiranje na lokalno specifično okolice Velenja in Šoštanja, obsežne pasaže s podrobnimi opisi delovanja podzemne mehanizacije za kopanje in drobljenje premoga, s tem povezani žargon (kateu, hemšajd, davti) ter (pomanjkljiv) slovarček na koncu knjige, skratka, elementi, ki neposvečenega in nepoučenega v večini primerov pustijo pred “vrati”. Roman se večino časa odvija globoko pod zemljo, in tudi ko končno prileze na površje, ostaja v neposredni bližini velenjskega rudnika, kjer mu grozi še ena variacija na temo *Bildungsromana*, iskanje izgubljenega očeta, znova najdeni sin, ljubezen v srednjih letih in plodna jesen življenja. Knapovski Hollywood, torej. Pa vendar se nič ne izteče tako, kakor se sprva zdi, da bi se moralo – vsaj do zaključka – in neobetavni pripovedni postopki postanejo kmalu osrednji adut tega nenavadnega romana.

Nenavadnega iz današnje perspektive. *Zahod jame* je čisto mogoče brati kot poskus reaktualizacije “proletarskega” romana, relikv nekega žanra, ki je kljub osredotočanju na intimno nesrečo posameznika bolj učinkovit z distance, v epohalnosti opisanega časovnega in kolektivnega razmaha. Izhodišče in okvir romana, zgodba o iskanju očetovih korenin, je le izgovor za skok iz kože na Rezmanovo domače področje – v jamo. “Dolina nad premogom in to svetlo, rudarsko mesto sta navidezna resničnost. Pravo življenje, ki kaj velja in šteje, pa je spodaj. Pod zemljo. V jamah.” Popotnica v svet avtorjevega drugega romana ne bi mogla biti zgovornejša: Rezmanovi junaki – predvsem protagonist Ivan –, vajeni temačnih podzemnih rovov, ropotanja strojev za drobljenje premoga, tovarštva in nenehne skrbi za preživetje (napake se spodaj plačujejo s smrtjo), se v zgornjem, “svetlem” svetu, kjer je vse na površini, ne

znajdejo najbolje. Od tod njihova okornost, nepripravljenost na življenje, ki je v slepečem kontrastu s pestrim dogajalnim aspektom romana. Ključne stvari se zgodijo kot Dogodek, ne kot občutek. Rezman je mojster, ko gre za plastični prikaz predmetnosti in njenega delovanja. Popisovanje rudarske mašinerije v težkokategornem knapovskem žargonu je spolzko področje, ki ga avtor briljantno spelje, pri tem nastali potujitveni efekt pa je prej prednost kot ovira, saj na leksikalni ravni ponazarja položaj neposvečenega pred podzemnim svetom.

Ivanova nespretnost v življenju zunaj rova je utemeljena z logiko romaneskne opozicije in se zato lepo prilega zgodbi. Nasprotno pa osebe okvirne zgodbe nekako ne morejo zaživeti. Površinskost odnosov sicer ustreza tematski naravnosti romana, ki v ospredje postavlja delo in kolektiv, ne opravičuje pa njihove ploskosti in neznačajskosti. Prijateljstvo med Ivanom in Meto, ženo njegovega kamarata Lojza, ostaja tako bolj kot ne na papirju. Ko ju pripovedovalec opiše kot "stara prijatelja, izgubljena leta in leta, z mislimi večkrat eden pri drugemu, a nikoli nista naredila koraka, da bi se srečala", mora to napisati ravno zato (in ravno *tako*), ker opisano iz zgodbe ni razvidno. V nasprotju z dogajalno platjo, ki je pestra, raznovrstna in včasih že boleče pikolovska, so odnosi med liki obdelani bolj mimogrede. Kar zgodijo se, s samoumevnostjo, ki postane moteča, ker je brez ozadja, čeprav najprej stečejo prek interneta, kjer je samoumevnost lahko tudi že del komunikacijske forme. A nič drugače ni v živo. Takšen primer je Ivanova aferica z Riso, ki nepričakovano ponikne, ko je še aktualna, in jo zgodba na površje vnovič naplavi šele proti koncu, pa še to kot klic v sili. Lojzov sin Denis se po drugi strani vsaj zaveda, da je zgolj izgovor za roman, ko ga obide "bežen občutek krivde, da je ta njegov obisk in brskanje za očetom, ki ga ni poznal, bolj poza kot resnična zavzetost za razkrivanje svojih korenin". Že res, da bo vedno ostal pred "vrati" jame, ker nikoli ni bil knap, a nekaj mesa na ogrođu mu nemara ne bi škodilo. Iskanje očeta in izgubljene ljubezni sta le pretveza za vstop v spodnji svet in pripoved bi bila dovolj zanimiva tudi brez okvirne zgodbe.

S tem pa je povezana tudi zadnja tretjina romana, v kateri spremljamo Ivanov preboj na plano in kjer se izkaže, da bi se njegovo srečanje s stranskimi liki lahko zgodilo tudi brez uvodnega pristopa. V tem delu se še enkrat izriše kontrastna razlika med junakovim spodnjim in zgornjim življenjem. Z Ivanovo preobrazbo iz knapa (oziroma jamskega elektrikarja) v kanciljfuksa se pripoved umiri. Junakova delovna vnema se umakne vsakdanjim tegobam, za v rudniku pridobljeno znanje pa se izkaže, da ne ustreza zahtevam življenja na površini. Ivanovo življenje in njegovi

odnosi z okolico, predvsem z ženskami, postanejo nenadoma klišejski. Tu pride še enkrat do izraza nedodelanost stranskih oseb: roman se zatakne ob predvidljivem ljubezensko-erotičnem zapletanju in spotakne ob še bolj predvidljivem vzporejanju ženske z jamo (“vabljava in nevarna”, “privlačna in tuja”, “nabita z neizživetim pritiskom, ki se je nabiral vsa ta leta v njej, kot se je kopicil pritisk sivega frzaca okoli ločnega podporja a povratnega talninskega kanala. Toplega in mokrega.”). *Cherchez la femme*, skratka. Kot bi to ne bilo dovolj, sledi še požar. Zaključna katastrofa razreši vse, in to tako, da dejansko ne razreši ničesar. Vse je suspendirano, metafora zahajanja se krepí z ognjem, ki spominja na barvo zahajajočega sonca in naznanja konec – ali začetek? – nove dobe.

A pred končnim zastojem se valijo mase “težkih in izmuzljivih plasti” zgodbe, ki so toliko bolj zanimive, kolikor so palimpsestne. Naslov romana ni le lokacijska, temveč tudi metaforična oznaka. Kot piše Jelka Ciglencečki v spremni besedi, je zahod jame konec nekega časa, v tem primeru rudarskega/proletarskega. V tem smislu je posebno zanimiva njena interpretacija zaključka, kjer požar v muzeju simbolizira zmago spomina (“Spomin je tisti, ki nas naredi nesmrtni, in Rezman se odloči, da zgodovine jame ne bo prepustil zgolj muzeju.”). *Zahod jame* pa je nenazadnje tudi pričevanje nekega obdobja. Počasen propad zahodnega dela rudnika se bere kot metafora jugoslovanskih sanj: vera v moč kolektiva, luknje v sistemu in neizbežen razpad države. Lojzovo opozarjanje na napake pri vzdrževanju rova pri vodilnih kadrih naleti na gluha ušesa, kar se še danes pogosto dogaja v odnosu med strokovnjaki in politiki. Nekateri odstavki so večpomenski, predvsem tisti, ki sovpadajo s časom po Titovi smrti. “Pobi na ortu so obupavali. Pa ne od utrujenosti ali da ne bi bili kos nalogam, ki so jih dajali štajgerji. Mišice je hromil obup, ker res nič, naj je v začetku bilo videti še tako domiselno in upanje vzbujajoče, nič ni moglo preprečiti potapljanja čela v drek. Vse, česar so se lotili, bodisi podlaganj ali dvigovanj bodisi spodkopavanja ali nasipanja, vse se je sfižilo in sekcije so zlezle še za nove centimetre v mehka tla. Čedalje manj jih je vztrajalo v prepričanju, da jo bodo zvozili.”

Kljub širokemu razmahu pa ogrodje romana še vedno sestavlja osebna zgodba, osebno doživetje. *Zahod jame* je tudi ali predvsem roman o Ivanu in njegovi nesposobnosti, da bi zaživel kot drugi. Pri odgovoru na vprašanje, kaj je tej nesposobnosti botrovalo, ostaja roman zgovoren in hkrati skrivnosten. Zgovoren zato, ker predstavlja ključne drobce Ivanovega življenja, ki so, gledani takole od daleč, vendarle samo drobci. Skrivnosten, ker ni mogoče s prstom pokazati na enega, ki bi bil ključen za razvoj Ivanove zgodbe. Ivan je kot del velikega kolesja, ki je pripovedovalcu po

naključju padlo v oči. Pa vendar ni zamenljiv, saj njegova zgodba ne bi mogla pripadati nikomur, razen njemu, s tem pa ustvarja zavedanje, da je takšnih delcev še veliko.

Zahod jame je kljub pomislekom prijetno bralsko presenečenje, vsaj v tistem delu, ki bi na prvi pogled lahko deloval najbolj neposrečeno. Zabrisanost likov in mestoma predvidljive rešitve se umaknejo dogajalni zgoščenosti in jeziku, ki je s svojo neobičajnostjo, svežino in melodičnostjo pravi junak romana.